

SỬ DỤNG INFOGRAPHIC NÂNG CAO HIỆU QUẢ DẠY HỌC BÀI “TRUNG QUỐC THỜI PHONG KIẾN” CHO HỌC SINH LỚP 10 Ở TRƯỜNG TRUNG HỌC PHỔ THÔNG CHUYÊN BẮC GIANG

Nguyễn Mạnh Hường*, Nguyễn Thị Lan Hương**

ABSTRACT

These Infographics to support history teaching have helped students of Bac Giang High School for the Gifted and many students in other places have more motivation to study history, more interest; more and more children love the subject and achieve success. high scores in tests and high school graduation exams. With the desire to share my experience with my colleagues, I boldly wrote up my teaching experience initiative and introduced it before the competition.

Keywords: Infographics, history

Received: 7/12/2021; **Accepted:** 9/12/2021; **Published:** 5/1/2022

1. Đặt vấn đề

Trong thời đại công nghệ 4.0, Infographic không chỉ là hình thức, phương pháp, mà còn là biện pháp quan trọng để truyền tải cơ sở dữ liệu, kiến thức phức tạp thông qua cụm từ khóa ngắn gọn kết hợp với hình ảnh trực quan, sinh động, giúp người đọc lĩnh hội thông tin hiệu quả. Tại Việt Nam, Infographic đã được sử dụng trong nhiều lĩnh vực và đem lại hiệu quả như ngành báo chí, truyền thông, bản đồ, địa lí,... Trong lĩnh vực giáo dục, việc thiết kế và sử dụng Infographic trong dạy học lịch sử còn khá mới mẻ đối với giáo viên các trường phổ thông. Nhận thấy những ưu điểm của Infographic trong dạy học môn Lịch sử, tôi đã tìm hiểu và khai thác có hiệu quả nguồn tư liệu trong các cuốn sách Infographic của PGS.TS Nguyễn Mạnh Hường (giảng viên Khoa Lịch sử, Trường ĐHSP Hà Nội), như *Bí quyết tăng nhanh điểm kiểm tra lịch sử lớp 8*, *Bí quyết tăng nhanh điểm kiểm tra lịch sử 9*; *Đột phá 8+*,... Các cuốn Infographic hỗ trợ dạy học lịch sử này đã giúp học sinh trường THPT Chuyên Bắc Giang và nhiều học sinh ở những nơi khác có động lực học tập lịch sử hơn, hứng thú hơn; ngày càng nhiều em yêu thích bộ môn và đạt điểm cao trong các bài kiểm tra và thi tốt nghiệp THPT. Với mong muốn chia sẻ kinh nghiệm của mình cho đồng nghiệp, tôi mạnh dạn viết lên sáng kiến kinh nghiệm dạy học và giới thiệu trước hội thi.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Ưu điểm của việc sử dụng infographic trong dạy học lịch sử ở trường phổ thông

Theo Wikipedia, *Information graphics hoặc infographics là nghệ thuật hình thức đồ họa trực quan sử dụng hình ảnh để trình bày thông tin, dữ liệu hoặc kiến thức thể hiện những thông tin phức tạp một cách nhanh và rõ ràng.* Theo Từ điển Oxford, *infographic là cách thể hiện trực quan thông tin hoặc dữ liệu như dạng biểu đồ, sơ đồ.* Từ đó có thể hiểu, “Infographic” là dạng thức thể hiện các thông tin, dữ liệu hoặc kiến thức phức tạp bằng những hình ảnh trực quan, sinh động. Mục tiêu của infographic là chuyển khối dữ liệu khổng lồ, phức tạp trở nên rõ ràng, sống động và hấp dẫn bằng cách chọn lọc và diễn giải chúng thành các biểu đồ, hình ảnh... theo chủ đề riêng biệt.

Những ưu điểm của việc sử dụng Infographic trong dạy học lịch sử là:

- *Tính khái quát, tổng hợp và logic cao.* Infographic cho phép tổng hợp thông tin theo từng chủ đề. Mỗi infographic chú ý đến tính logic, sắp xếp bố cục nội dung và hình ảnh phản ánh được các mối liên hệ nhân quả giữa các sự kiện, hiện tượng lịch sử. Qua đó, giúp người học dễ dàng hệ thống được kiến thức, biết so sánh, đánh giá, liên hệ và vận dụng kiến thức vào thực tiễn, góp phần quan trọng vào việc hình thành và phát triển tư duy logic của HS trong quá trình nhận thức.

- *Infographic là một phương tiện dạy học hiện đại giúp người học ghi nhớ kiến thức nhanh chóng và vững chắc.* Khoa học đã chứng minh, với dữ liệu rời rạc, não chỉ đơn giản giải mã ý nghĩa của chúng mà không có chức năng ghi nhớ. Trái lại, thông tin

* PGS, TS, Trường Đại học Sư phạm Hà Nội

** Trường THPT Chuyên Bắc Giang

đã được hệ thống sẽ kích thích các khái niệm có sẵn trong não, liên hệ đến cảm xúc, suy nghĩ và để lại ấn tượng lâu dài. Thông qua các hình ảnh đồ họa, hiệu ứng sinh động và sự sắp xếp ý tưởng sáng tạo của infographic, làm cho kiến thức lịch sử được truyền tải đến HS một cách trực quan, sinh động. Qua đó, giúp học sinh ghi nhớ kiến thức dễ dàng và là cơ sở để hiểu sâu sắc bản chất của chúng.

- *Infographic cũng tiết kiệm thời gian cho người học.* Bẩm sinh con người khám phá thế giới bằng trực quan, 90% thông tin được não ghi nhận dưới dạng hình ảnh. Khoảng chú ý trung bình của con người là 8 giây, còn thời gian não xử lý tin hiệu thị giác là ¼ giây. Do đó, sử dụng hình ảnh giúp truyền đạt một lượng lớn thông tin chỉ trong tích tắc. Để tiết kiệm thời gian, đồng thời giúp HS tránh nhầm lẫn và nhớ lâu hơn, infographic hỗ trợ xử lý các thông tin cần thiết dưới dạng hình ảnh khiến HS chú ý vào cách trình bày ấn tượng của infographic. Bằng cách này, HS đã tiếp thu được ít nhiều thông tin chỉ trong một thời gian rất ngắn. Với các infographic tổng hợp giúp HS trong một khoảng thời gian ngắn, sẽ khám phá và chiếm lĩnh được một lượng kiến thức lớn.

- *Infographic tạo sự thu hút, hấp dẫn đối với người học.* Theo nghiên cứu của Đại học Saskatchewan - Canada, một infographic có khả năng được chọn đọc nhiều gấp 30 lần so với bài viết hoặc biểu đồ đơn giản, infographic còn có thể kết hợp thông tin với những thiết kế sáng tạo để tạo nên một mẫu infographic ấn tượng. Đây là điều đặc biệt làm cho infographic thu hút và hấp dẫn người học hơn rất nhiều nếu chỉ sử dụng từ ngữ. Kiến thức lịch sử vô đa dạng, phong phú, phức tạp gắn liền với sự kiện, nhân vật, thời gian, không gian, diễn biến... Vì vậy, việc thiết kế các infographic gồm những nội dung kiến thức cốt lõi, gắn liền với những hình ảnh trực quan phù hợp sẽ tạo nên sự hấp dẫn trong quá trình học tập bộ môn Lịch sử.

- *Infographic lịch sử được hiểu là các sản phẩm thiết kế bằng phần mềm đồ họa, có chứa các nội dung lịch sử đã được tổng hợp, sắp xếp theo trật tự nhất định và thể hiện dưới dạng hình ảnh trực quan, sinh động.* Đó là một là loại kênh hình có tính trực quan cao, là những sản phẩm độc đáo, mang đậm dấu ấn cá nhân của người thiết kế. Mặc dù sử dụng infographic trong dạy học lịch sử ở trường phổ thông hiện nay còn khá mới mẻ, nhưng ở một số trường phổ thông đã có nhiều giáo viên vận dụng thành công và tạo nên những tiết học hiệu quả, sinh động, hấp dẫn đem lại hứng thú và đam mê học tập cho học

sinh. Sử dụng infographic với tư cách là một công cụ hỗ trợ có tính trực quan trên nền tảng ứng dụng công nghệ được xem là một phương pháp dạy học mới có ý nghĩa quan trọng trong dạy học lịch sử ở trường phổ thông. Cụ thể:

Về kiến thức, infographic giúp HS chiếm lĩnh kiến thức cơ bản của bài học một cách nhanh chóng và hệ thống và mang tính tự chủ cao. Việc HS được tự do chọn lựa nghiên cứu các kiến thức (được chỉ dẫn nguồn chính xác), tự tổng hợp và ghi nhớ thông tin cần thiết trong thời gian ngắn, giúp HS có cảm giác tự chủ hơn với việc học tập. *Nhờ infographic với “phương pháp chủ động tư duy, “bạn sẽ có hết thầy những hình dung sống động về quá khứ qua những lời dẫn dắt thú vị, những hội thoại sinh động, những bức tranh tả thực... Từ đó, tự bản thân bạn sẽ có những đánh giá, cảm nhận của riêng mình [6].*

Về kỹ năng: việc khai thác và sử dụng infographic, giúp HS phát triển kỹ năng đặc thù của bộ môn như kỹ năng quan sát, tái hiện kiến thức lịch sử; kỹ năng nhận thức và tư duy lịch sử (phân tích, so sánh, xác định mối liên hệ giữa các sự kiện, hiện tượng, nhân vật lịch sử); kỹ năng nhận xét, đánh giá, vận dụng kiến thức đã học để tiếp thu kiến thức mới và giải quyết các vấn đề của cuộc sống.

Về thái độ: Mỗi infographic được thiết kế mang đậm màu sắc cá nhân. Việc thiết kế infographic có thể do GV hoặc HS làm. Với mục tiêu dạy học phát triển năng lực học sinh, thì xu hướng khuyến khích HS tham gia trực tiếp vào quá trình học tập, tự thiết kế sản phẩm học tập của mình ngày càng phổ biến. Quá trình tìm tòi, thu thập các thông tin, tư liệu để tạo ra infographic đòi hỏi HS phải tiếp cận với các nguồn thông tin đa dạng, phong phú. Qua đó, giúp HS đánh giá khách quan, toàn diện về lịch sử, từ đó hình thành thế giới quan khoa học, lòng đam mê, ý thức trách nhiệm đối với bản thân.

Về năng lực: sử dụng infographic góp phần quan trọng vào việc phát triển năng lực chung cốt lõi (tự chủ và tự học; giao tiếp và hợp tác; giải quyết vấn đề và sáng tạo). Đồng thời, góp phần phát triển năng lực đặc thù của bộ môn Lịch sử (tìm hiểu lịch sử; nhận thức và tư duy lịch sử; vận dụng kiến thức và kỹ năng vào học tập và cuộc sống). Qua đó, góp phần phát triển toàn diện học sinh, đáp ứng yêu cầu đổi mới mục tiêu giáo dục – đào tạo hiện nay.

2.2. Quy trình thiết kế Infographic trong dạy học lịch sử ở trường phổ thông

Để thiết kế được Infographic lịch sử có chất lượng tốt về nội dung và hình thức, giáo viên có thể

sử dụng các loại phần mềm khác nhau, nhưng phải thực hiện các bước cơ bản sau:

Một là, xác định mục tiêu thiết kế Infographic: Xác định mục tiêu của mỗi infographic là yêu cầu quan trọng đầu tiên. Bởi vì, mục tiêu là cái đích cuối cùng cần đạt của khi thiết kế mỗi infographic về kiến thức, kỹ năng, thái độ và định hướng phát triển năng lực HS. Việc thiết kế phải đảm bảo tính hấp dẫn, dễ hiểu và dễ nhớ. Thứ tự quan trọng của mỗi yếu tố tùy thuộc vào hiệu quả muốn đạt được. Chẳng hạn, yếu tố “*dễ hiểu*” quan trọng nhất khi thiết kế một infographic có tính học thuật. Trái lại, với loại infographic dùng cho mục đích tuyên truyền thì yếu tố “*hấp dẫn*” phải đặt lên hàng đầu.

Hai là, thu thập thông tin, hình ảnh, số liệu chuẩn bị cho thiết kế infographic: Thông tin, số liệu trong infographic cần được truyền tải ngắn gọn, súc tích và tập trung vào các yếu tố chính mà chủ đề cần chuyên tải. Sau khi đã có đủ nội dung, nhiệm vụ tiếp theo cần xác định khi thiết kế infographic là lựa chọn hình thức thể hiện thông tin với bố cục phù hợp nhất.

Ba là, xác định/lựa chọn bố cục, xây dựng ý tưởng thành lập một infographic: Khi xác định mục đích thiết kế, cần hình dung rõ nét về nhiệm vụ thiết kế: thiết kế infographic cung cấp kiến thức về nhân vật, sự kiện hay so sánh, giải thích,...? Từ đó, lựa chọn bố cục (có sẵn hoặc thiết kế) sao cho phù hợp với nội dung và cá tính sáng tạo cá nhân. Các ứng dụng thiết kế infographic cung cấp một kho dữ liệu về các bản thiết kế mẫu với những bộ khung, bảng màu được phân loại và sắp xếp sẵn để quá trình thiết kế dễ dàng hơn.

Bốn là, sử dụng công cụ, phần mềm thiết kế infographic lịch sử theo ý tưởng sơ phạm: Có nhiều dạng infographic lịch sử khác nhau, có thể tạo ra theo phương pháp thủ công (dùng bút vẽ), nhưng trong thời đại công nghệ 4.0, chúng ta nên sử dụng công nghệ thông tin để thiết kế nhằm tăng tính hiệu quả khi dạy học. Tùy khả năng công nghệ, điều kiện và môi trường học tập, giáo viên có thể thiết kế infographic lịch sử bằng các phần mềm Powerpoint, Canva, Piktochart, Easel.ly, Venngage, Google charts

Theo Chương trình giáo dục môn Lịch sử (2018), kiến thức khoa học lịch sử được sắp xếp thành các chủ đề/chuyên đề nên tùy vào mục tiêu, nội dung mỗi chủ đề/chuyên đề, đối tượng/khả năng nhận thức của học sinh, cũng như điều kiện cơ sở vật chất cho phép mà giáo viên vận dụng linh hoạt để thiết kế các infographic cho phù hợp, là cơ sở để lựa chọn các biện pháp sử dụng đem lại hiệu quả cao trong quá

trình dạy học bộ môn.

2.3. Biện pháp sử dụng infographic khi dạy học bài “Trung Quốc thời phong kiến” cho học sinh lớp 10 ở trường phổ thông

2.3.1. Sử dụng infographic để tạo động cơ và hứng thú học tập cho học sinh

Động cơ học tập có thể được hiểu như là một dấu hiệu chung và một tình huống – một trạng thái cụ thể.... Động cơ học tập thực sự phải thể hiện trong các công việc cụ thể”. “*Hứng thú học tập chính là thái độ lựa chọn đặc biệt của chủ thể đối với đối tượng của hoạt động học tập, vì sự cuốn hút về tình cảm và ý nghĩa thiết thực của nó trong đời sống cá nhân*”. Để duy trì động cơ học tập, giáo viên cần thu hút đồng đạo học sinh tham gia vào quá trình học, tạo ra động cơ học tập; khuyến khích HS tự học, tự nhận thức. Có nhiều cách để tập trung sự chú ý, tạo niềm vui và hứng thú học tập cho HS, GV có thể sử dụng infographic để khởi động giờ học.

Việc sử dụng infographic để khởi động giờ học cần được GV vận dụng linh hoạt trên cơ sở kết hợp với các phương pháp, cách thức khác nhau. Điều quan trọng là phải đáp ứng được mục tiêu của hoạt động khởi động là tập trung sự chú ý ngay từ đầu giờ học của HS, xác định được mục tiêu kiến thức cơ bản của bài sẽ học và kết nối được kiến thức đã học với kiến thức sẽ học, làm cơ sở cho việc chiếm lĩnh kiến thức mới của HS tốt nhất.

2.3.2. Sử dụng infographic để tổ chức cho HS chiếm lĩnh kiến thức mới

Nghiên cứu kiến thức mới là yếu tố chủ yếu của quá trình dạy học ở trường phổ thông. Nội dung của nó là những kiến thức cơ bản mà học sinh cần nắm vững để hiểu rõ lịch sử dân tộc hay lịch sử thế giới trong một giai đoạn nhất định, trên các lĩnh vực khác nhau của đời sống xã hội. Tổ chức cho HS chủ động chiếm lĩnh kiến thức mới trong các giờ học lịch sử là nội dung trọng tâm của giờ học. Trong quá trình hướng dẫn giúp HS hình thành kiến thức mới, GV có thể sử dụng infographic để tạo biểu tượng cho HS, tìm ra mối liên hệ giữa các sự kiện, hiện tượng hoặc đánh giá về nhân vật, sự kiện. Bởi lẽ ưu thế lớn nhất của infographic là khả năng tổng hợp kiến thức bằng hình ảnh trực quan, sinh động.

2.3.3. Sử dụng infographic để củng cố kiến thức đã học cho HS

Hoạt động củng cố thường xuyên cần được tiến hành cuối mỗi bài học, yêu cầu HS phải vận dụng

(Xem tiếp trang 66)

chọn hoạt động dạy học phù hợp vì đa số các em vẫn loay hoay và mất thời gian trong việc này do có rất nhiều cách tiếp cận khác nhau đối với một bài học. Ngoài ra, việc nhiều SV gặp khó khăn trong quá trình hợp tác với bạn cùng dạy cũng cần được lưu tâm, vì dù SV có thể học hỏi lẫn nhau, trong một số trường hợp một SV trong nhóm có thể không phát huy được hết vai trò, năng lực và kĩ năng của mình. Do vậy, GV có thể cân nhắc điều chỉnh cách thức tiến hành hoạt động này, cụ thể là chuyển từ làm việc theo đôi thành làm việc cá nhân. Bên cạnh đó, SV cũng hi vọng có nhiều cơ hội hơn để thực dạy trên lớp thay vì chỉ có ba lần một học kỳ để các em có thể cải thiện được các kĩ năng ngôn ngữ của mình nhiều hơn.

Tài liệu tham khảo

1. Kalkowski P. (2001). Peer and Cross-Age Tutoring. *School Improvement Research Series*, 18. Retrieved December 12, 2021, from <http://www.nwrel.org/scpd/sirs/9/c018.html>.
2. MacLeod, G. (1987). Microteaching: End of a Research Era? [Electronic version]. *International Journal of Educational Research*, 11, 5, 531-41.
3. Peterson, T. L. (1973). Microteaching in the Preservice Education of Teachers: Time for Reexamination [Electronic version]. *Journal of Educational Research*, 67, 1, 34-63.
4. Stenhoff, D. M. & Benjamin, L/K. (2007, September 22). A review of the effects of peer tutoring on students with mild disabilities in secondary settings. *Review*. Retrieved December 14, 2021, from http://goliath.ecnext.com/coms2/gi_0199-7083988/A-review-of-the-effects.html

SỬ DỤNG INFOGRAPHIC NÂNG CAO... (tiếp theo trang 45)

những kiến thức vừa tiếp thu được để giải quyết những nhiệm vụ cụ thể. Qua đó, giúp GV đánh giá khả năng, mức độ nhận thức của HS và điều chỉnh cách dạy của mình cho phù hợp.

2.3.4. Sử dụng infographic để kiểm tra hoạt động nhận thức của HS

Kiểm tra đánh giá là khâu cuối cùng nhưng cũng là khâu quan trọng nhất, bởi lẽ nó giúp cả GV và HS kiểm chứng mức độ đạt được mục tiêu bài học. Đồng thời, cung cấp thông tin hữu ích để điều chỉnh quá trình dạy và học. Sử dụng infographic trong kiểm tra là biện pháp hữu hiệu đem lại hiệu quả về nhận thức và giảm bớt sự căng thẳng, nặng nề của HS khi đối diện với việc kiểm tra.

Ngoài ra, GV có thể sử dụng infographic để hướng dẫn HS tự học (trên lớp và ở nhà) như yêu cầu HS sưu tầm các infographic trên sách báo, tạp chí, trên Internet... phục vụ nội dung bài học hoặc thiết kế sản phẩm học tập (tự thiết kế infographic, làm phim từ infographic về nhân vật, sự kiện, hiện tượng lịch sử). Việc thực hành có thể tiến hành trên lớp trong giờ học bài mới, tự học ở nhà, trong giờ ngoại khóa,... Trong đó, GV cần đa dạng nhiệm vụ, sản phẩm thực hành để HS có thể lựa chọn theo sở thích và có động lực để hoàn thành nhiệm vụ học tập tùy theo khả năng và sở trường của HS.

3. Kết luận

Sử dụng infographic là một trong những biện pháp quan trọng góp phần đổi mới và nâng cao chất lượng dạy học lịch sử ở trường phổ thông. Infographic có

thể được sử dụng để kết hợp với các phương pháp, kĩ thuật dạy học như một đồ dùng trực quan, cũng có thể là một cách thức dạy học mới – phù hợp với việc gắn học tập vào thực tiễn, nâng cao năng lực thực hành cho HS. Infographic có thể được sử dụng linh hoạt ở tất cả các khâu của quá trình dạy học và góp phần phát triển các năng lực chung, năng lực đặc thù cho học sinh. Tuy nhiên, để thiết kế và sử dụng hiệu quả infographic trong dạy học lịch sử đạt hiệu quả tốt, đòi hỏi sự nỗ lực, sáng tạo của cả GV và HS trong quá trình dạy học, cũng như những điều kiện cơ sở vật chất cần thiết.

Tài liệu tham khảo

- [1] Nhật Anh (2014), *Infographic – bức tranh thay ngàn lời nói*, Tạp chí STINFO, Sở Khoa học và Công nghệ Thành phố Hồ Chí Minh xuất bản.
- [2] Nguyễn Mạnh Hường (2018), *Infographic ôn luyện, kiểm tra – đánh giá và thi THPT Quốc gia môn Lịch sử*, NXB Đại học Quốc gia Hà Nội.
- [3] Nguyễn Mạnh Hường (2019), *Infographic - Bí quyết tăng nhanh điểm kiểm tra môn Lịch sử 8*, NXB Đại học Quốc gia Hà Nội.
- [4] Nguyễn Mạnh Hường (2019), *Infographic - Bí quyết tăng nhanh điểm kiểm tra môn Lịch sử 9*, NXB Đại học Quốc gia Hà Nội.
- [5] Nguyễn Mạnh Hường (2020), *Infographic Đột phá 8+ môn Lịch sử*, NXB Đại học Quốc gia Hà Nội.